

ФАКУЛТЕТ БЕЗБЕДНОСТИ
УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

Број: _____

Датум: _____

Београд, Господара Вучића бр. 50

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ФАКУЛТЕТА БЕЗБЕДНОСТИ УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

Одлуком Наставно-научног већа Факултета безбедности Универзитета у Београду бр. 215/3 од 05.04.2023. године, именована је Комисија за оцену докторске дисертације кандидаткиње Виолете М. Тадић под насловом *„Школска клима и просоцијално понашање као фактори безбедности у средњим школама“*, у саставу:

1. др Љубинка Катић, ванредни професор, Факултет безбедности Универзитета у Београду;
2. др Бранко Ромчевић, ванредни професор, Факултет безбедности Универзитета у Београду;
3. др Марина Ковачевић Лепојевић, научни сарадник, Институт за педагошка истраживања у Београду.

Комисија је прегледала и проучила приложену докторску дисертацију и на основу мишљења чланова Комисије Наставно-научном већу Факултета безбедности доставља следећи:

РЕФЕРАТ О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Основни подаци о кандидату

Виолета Тадић рођена је 12. новембра 1995. године у Лозници, где је завршила Средњу економску школу. Основне академске студије – студије менаџмента људских и социјалних ресурса завршила је на Факултету безбедности Универзитета у Београду 2018. године, са просечном оценом 8,41. Мастер академске студије Управљање ризиком од елементарних и других непогода, на матичном факултету, завршила је 2019. године, са просечном оценом 9,78. Докторске студије – студије наука безбедности, уписала је 2019. године, такође на Факултету безбедности.

Kao student doktorskih akademskih studija, stipendista je Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja i u tom statusu uključena je u rad Instituta za pedagoška istraživanja u Beogradu. U avgustu 2020. godine u Institutu za pedagoška istraživanja izabrana je u zvanje istraživač-pripravnik. Učestvuje u projektu Instituta pod nazivom „Претпоставке за развој позитивног образовања у Србији“. Objavila je više radova u naučnim časopisima i učestvovala na više naučnih konferencija.

1.1. Библиографија

[M23] Rad u međunarodnom časopisu

Kovačević Lepojević, M., Gutvajn, N. i Tadić, V. (2023). Life Satisfaction and Positive Youth Development in Serbia. *Sociologija* – rad prihvaćen za objavljivanje <https://doi.org/10.2298/SOC220802008K>

[M24] Rad u nacionalnom časopisu međunarodnog značaja

Tadić, V. (2022). O pristupima definisanju i operacionalizaciji pojma bezbednosti u školi. *Nastava i vaspitanje*, 71(2), 249-266.

[M51] Rad u vrhunskom časopisu nacionalnog značaja

Tadić, V. (2020). Lokalna samouprava u vreme vanrednog stanja proglašenog usled epidemije Kovid-19. *Kultura polisa*, VII (2020), posebno izdanje, 121-136.

Tadić, V. (2020). Savremena geopolitička pozicija Srbije – pogled iz ugla klasične geopolitke. *Kultura polisa*, 43 (2020), 223-235.

[M52] Rad u istaknutom časopisu nacionalnog značaja

Tadić, V. (2020). Percepcija javnosti o uticaju klimatskih promena na širenje zaraznih bolesti i negativnim efektima epidemija. *Godišnjak Fakulteta bezbednosti*, 2020, 7-23.

Tadić, V. (2019). Struktura emocionalne inteligencije i liderstva studenata Fakulteta bezbednosti i Učiteljskog fakulteta. *Godišnjak Fakulteta bezbednosti*, 2019, 215-231.

[M53] Rad u časopisu nacionalnog značaja

Tadić, V. (2020). Medijsko nasilje i agresivno ponašanje kod mladih. *Socijalna misao*, 1 (2020), 115-133.

[M33] Saopštenje sa međunarodnog skupa štampano u celini

Tadić, V. (2020). Uticaj epidemije Covid-19 na kontinuitet poslovanja organizacije. Rad izložen na: *Šesta međunarodna naučno-stručna konferencija Bezbednost i krizni menadžment – teorija i praksa (BeKMen)*. Beograd: RABEK i S4 GloSec, str. 3-10.

[M64] Saopštenje sa domaćeg skupa štampano u izvodu

Tadić, V. (2019, mart). Povezanost dimenzija emocionalne inteligencije i liderstva kod studenata Fakulteta bezbednosti i Učiteljskog fakulteta Univerziteta u Beogradu. Rad izložen

na XXV Naučnom skupu *Empirijska istraživanja u psihologiji*. Beograd: Filozofski fakultet, str. 117-118.

2. Основни подаци о докторској дисертацији

Одлуком Наставно-научног већа Факултета безбедности Универзитета у Београду бр. 338/8 од 7. јула 2021. године, именована је Комисија за оцену научне заснованости теме докторске дисертације кандидаткиње Виолете Тадић, за израду докторске дисертације под насловом „Школска клима и просоцијално понашање као фактори безбедности у средњим школама“, у саставу:

1. др Љубинка Катић, ванредни професор, Факултет безбедности Универзитета у Београду;
2. др Борис Кордић, редовни професор, Факултет безбедности Универзитета у Београду;
3. др Марина Ковачевић Лепојевић, научни сарадник, Институт за педагошка истраживања у Београду.

Комисија је прегледала и проучила пријаву теме докторске дисертације кандидаткиње, те је на основу проученог материјала и анализе пројекта докторске дисертације једногласно усвојила извештај о научној заснованости, а потом и предложила Наставно-научном већу да прихвати тему и одобри израду докторске дисертације кандидаткињи Виолети Тадић, под насловом „Школска клима и просоцијално понашање као фактори безбедности у средњим школама“, као и да именује ментора, што је Наставно-научно веће учинило одлуком под бројем 471/10 од 30. септембра 2021. године и том приликом за ментора именовало проф. др Жељка Бралића. Веће научних области правно-економских наука Универзитета у Београду дало је сагласност на одлуку Наставно-научног већа Факултета безбедности (бр. 61206-4323/2-21 од 2. новембра 2021. године).

Тема докторске дисертације кандидаткиње Виолете Тадић припада научној области науке безбедности и ужој научној области студије безбедности. Докторска дисертација написана је на 106 страна куцаног текста, док остатак чине прилози, биографија кандидаткиње и потребне изјаве. Докторска дисертација састоји се из следећих целина: Увод, Теоријски део: 1. Школска клима (Појам школске климе, Димензије школске климе, Мерење школске климе), 2. Просоцијално понашање (Појам просоцијалног понашања, Димензије просоцијалног понашања, Мерење просоцијалног понашања), 3. Безбедност у школи (Појам безбедности у школи, Димензије безбедности у школи, Мерење безбедности у школи); Истраживачки део: 1. Предмет, циљеви и хипотезе, 2. Методологија истраживања, 3. Резултати истраживања, 4. Дискусија; и Закључак, Литература, Прилози, Биографија. Списак коришћене литературе обухвата 247 јединица библиографске грађе, претежно научних чланака, монографија и зборника радова, док су у мањем проценту заступљени докторске дисертације и мастер радови. Дисертација такође садржи 41 табелу.

2.1. Предмет и циљ дисертације

Предмет истраживања јесте однос између школске климе, просоцијалног понашања и безбедности у школи. Специфичност истраживања се огледа у увођењу варијабле просоцијално понашање, које се, како наводи кандидаткиња, посматра као битна консеквенца постојања позитивне школске климе, са једне стране, али и као битан фактор безбедности у школи, са друге стране. Кандидаткиња назначавала да је број студија које свеобухватно проучавају релације између појединих варијабли овог истраживања, као у случају релација између школске климе и просоцијалног понашања, или просоцијалног понашања и безбедности у школи незнатан и ограничен на одређене аспекте испитиваних релација. Као истраживачки проблем, у дисертацији се поставља и питање операционализације и мерења школске климе, просоцијалног понашања и безбедности у школи, а имајући у виду непрецизну и недоследну класификацију појава у оквиру ових варијабли, као и то да конструисани инструменти често нису проверени психометријски и повезани са конструктом који мере. Тако кандидаткиња наглашава значај истраживања које ће приказати структуру варијабли и испитати међусобне релације између различитих димензија основних варијабли.

На основу анализе литературе, кандидаткиња је одлучила да постави поједине димензије основних варијабли као полазне у свом истраживању и да на основу истих начини избор скала и упитника који ће најверодостојније репрезентовати варијабле истраживања. У том циљу, кандидаткиња је проматрању основних варијабли приступила кроз презентовање неколико приступа њиховом димензионирању. Као најадекватнији приступ проучавању школске климе, одабран је онај који разликује четири домена: академски домен; домен заједнице; домен сигурности; и домен институционалне средине. Просоцијално понашање посматрано је кроз приступ који разликује шест облика просоцијалног понашања: алтруистичко; јавно; анонимно; кризно; емотивно; сагласно. Поред тога, одабран је и приступ који разликује пет облика просоцијалног понашања који су карактеристични за период адолесценције, и то: одбрана; емоционална подршка; укључивање; физичко помагање; и дељење. Проучавању безбедности у школи пришло се из угла приступа три елемента који доприносе сигурном окружењу: циљеви, правила и процедуре, и клима. У складу са наведеним, теоријски заснован концепт школске климе, просоцијалног понашања и безбедности у школи је разложен на три сегмента: појам, димензије и мерење варијабли.

Полазна претпоставка овог истраживања је да ће у школској средини у којој влада позитивна школска клима и у којој су ученици спремни да помогну једни другима бити директно пропорционално смањено агресивно понашање. Сходно томе, ово истраживање се темељи на испитивању и објашњењу међусобних релација између школске климе, просоцијалног понашања и безбедности у школи. Поред тога, кандидаткиња наводи као циљеве истраживања и испитивање мерних карактеристика инструмената, структуре и изражености мерених димензија, као и повезаности међу димензијама.

2.2. Хипотезе

Хипотетички оквир истраживања чине једна општа и четири посебне хипотезе. Општа хипотеза тестира повезаност између школске климе, просоцијалног понашања и безбедности у школи:

X0: Позитивна школска клима подстиче просоцијално понашање ученика и тиме доприноси безбедности у школи.

На основу опште хипотезе постављене су четири посебне хипотезе које гласе:

X1: Већи квалитет школске климе је повезан са израженијим просоцијалним понашањем ученика.

X2: Већи квалитет школске климе повезан је са већим степеном безбедности у школи.

X3: Израженије просоцијално понашање повезано је са већим степеном безбедности у школи.

X4: Просоцијално понашање, у садејству са квалитетом школске климе, доприноси већем степену безбедности у школи.

2.3. Садржај дисертације

Из структуре докторске дисертације приметно је да је кандидаткиња обухватила кључна питања и аспекте значајне за објашњење и расветљавање релација између школске климе, просоцијалног понашања и безбедности у школи. Докторска дисертација, поред уводног и закључних разматрања, садржи осам поглавља у којима су изложени главни сегменти дефинисаног предмета, резултати истраживања и дискусија налаза.

У *Уводу* докторске дисертације кандидаткиња пружа кратак шреглед концептуалних оквира за разумевање везе између школске климе, просоцијалног понашања и безбедности у школи, односно за објашњење значаја који безбедно окружење има за правилан психосоцијални развој младих. Упоредо, указује на проблеме концептуалног и операционалног одређења испитиваних појава. Након тога пружа кратак преглед релевантних истраживања у предметној области, при чему истиче да постоји дефицит истраживања када је реч о односу школске климе и просоцијалног понашања или просоцијалног понашања и безбедности у школи. На крају, кандидаткиња наводи да ће у испитивање фактора који доприносе безбедности у школи, бити укључене и варијабле из домена школске климе, али и варијабле из домена просоцијалног понашања, а са циљем попуњавања празнина у досадашњим истраживањима и доприноса унапређењу образовно-васпитног рада.

У оквиру *Теоријског дела* докторске дисертације, кандидаткиња анализира три кључна појма у раду, те пружа увид у њихове међусобне релације. Кључни појмови у овом раду су: школска клима, просоцијално понашање и безбедност у школи. У односу на дате појмове, на крају сваког поглавља, пружена су закључна разматрања и образложења у погледу концептуалног и операционалног одређења.

У оквиру првог поглавља *Школска клима*, кандидаткиња је подробно представила концептуално одређење школске климе, са посебним освртом на приказ теоријских оквира за њено истраживање. Прецизније, кандидаткиња се фокусира на теоријске и емпиријске домете које биоeколошка теорија људског развоја, модел ризика и отпорности, теорија привржености, теорија социјалне контроле, социјално-когнитивна теорија и теорија слагања фазе и средине, имају у објашњењу и разумевању развоја узимајући у обзир значај реципрочних односа који се успостављају између индивидуе, (школске) средине и активности. Затим је, у оквиру овог поглавља, детаљно и систематично дала приказ димензија школске климе и инструмената који су се најчешће користили у досадашњим истраживањима школске климе, при томе постављајући поједине димензије и скале као полазне у свом истраживању.

Друго поглавље *Просоцијално понашање*, односи се на концептуализацију просоцијалног понашања. Приликом појмовног одређења, кандидаткиња указује на разлике у дефинисању просоцијалног понашања и преклапање са другим, сродним појмовима. Поред тога, у циљу сналажења у разноврсности истраживачких налаза, даје приказ три нивоа анализе просоцијалног понашања: микро, мезо и макро нивоа. Такође, у оквиру овог поглавља кандидаткиња је дала детаљан и систематичан преглед димензија просоцијалног понашања и инструмената најчешће коришћених у истраживањима.

У оквиру трећег поглавља *Безбедност у школи*, посебан фокус је стављен на концептуално и операционално одређење безбедности у школи, а нарочито имајући у виду преклапање са појмом школске климе. Пажња је посвећена и разграничењу појмова безбедност и сигурност. Потом је дат приказ димензија безбедности у школи, са нагласком на три приступа димензионарању с обзиром на постављени циљ: приступ повезан са менаџментом ризика; приступ повезан са питањем насиља у школи; и приступ повезан са креирањем школске средине усмерене на учење. У оквиру овог поглавља, кандидаткиња је приказала и инструменте за мерење безбедности у школи, те је у односу на потребу разграничења варијабли безбедност у школи и школска клима, приказала и упитнике школске климе, а који мере аспект сигурност и безбедност у школи, али и издвојила упитнике који мере насиље у школи и виктимизацију.

Четврто поглавље *Преглед истраживања*, чини приказ истраживања школске климе, просоцијалног понашања и безбедности у школи. Кандидаткиња је пружила приказ најзначајних и најрелевантнијих истраживања која су за предмет имала испитивање релација између ове три варијабле, указујући, истовремено, на истраживачке празнине.

У оквиру *Истраживачког дела* докторске дисертације, кандидаткиња дефинише предмет и циљеве истраживања, као и хипотезе. Поред тога, кандидаткиња даје приказ метода прикупљања и обраде података, инструмената и узорка, те описује ток и организацију истраживања.

У петом поглављу *Предмет, циљеви и хипотезе истраживања*, дефинисан је предмет истраживања и у односу на формулисани проблем дефинисани су циљеви истраживања и постављене су полазне хипотезе у истраживању.

У шестом поглављу *Методологија истраживања*, дат је систематизован приказ операционализованих варијабли и индикатора истраживања, затим је образложен тип и метод истраживања, дат је приказ техника (инструмената) за прикупљање података, као и метода обраде података. Детаљно је описан поступак формирања коначних инструмената, као и процес организације и ток истраживања. С тим у вези, описан је начин на који је одабран узорак школа, а који обухвата девет средњих школа, три на територији града Београда и шест ван територије Београда, као и карактеристике узорка. Такође, описани су и предузети кораци у процесу спровођења истраживања.

У седмом поглављу *Резултати истраживања*, приказани су главни резултати истраживања школске климе, просоцијалног понашања и безбедности у школи. Прво су приказани резултати експлораторне факторске анализе којом су издвојени главни фактори безбедности у школи, просоцијалног понашања, школске климе-ученици и школске климе-наставници. Затим је у односу на издвојене факторе, дат приказ дескриптивне статистике у погледу изражености димензија на узорку ученика, наставника и школа. Потом следе повезаности између школске климе, просоцијалног понашања и безбедности у школи које су мерене Пирсоновим коефицијентом корелације. Након тога су приказани резултати каноничке корелационе анализе и каноничке анализе коваријанси које су спроведене како би се истражила подручја највеће повезаности између просоцијалног понашања и безбедности у школи, а затим и школске климе и безбедности у школи. Ове резултате прате резултати добијени применом мултипле линеарне регресионе анализе којом је испитана предикторска моћ школске климе у односу на безбедност у школи, као и предикторска моћ просоцијалног понашања у односу на безбедност у школи. Након наведених резултата, приказани су и они који се односе на груписање ученика на основу варијабли истраживања и испитивање разлика међу групама. Груписање ученика спроведено је применом хијерархијске кластер анализе и дискриминативне анализе, док су разлике на узорку испитане применом Т теста.

У оквиру осмог поглавља *Дискусија* анализирани су добијени резултати истраживања и то у односу на дефинисан предмет истраживања и постављене циљеве. Дискусија је систематизована у три целине. У оквиру прве целине, дискутовани су налази процене безбедности у школи, просоцијалног понашања, школске климе цењене од стране ученика и школске климе цењене од стране наставника, са посебним освртом на разлике у процени према полу, али и међу школама на територији Београда и ван територије Београда. У оквиру друге целине, дискутовани су налази у погледу релација између безбедности у школи и просоцијалног понашања, безбедности у школи и школске климе, као и школске климе и просоцијалног понашања. Такође, дискутовани су налази у погледу издвојених група ученика. У трећој целини истакнуте су главне импликације истраживања и указано је на главна ограничења. Налази дискутовани у свакој од наведених целина су објашњени и доведени у везу са налазима досадашњих истраживања у предметној области.

У *Закључку* су сумирана разматрања која су проистекла из спроведеног истраживања. Главна разматрања су изнета према хипотезама постављеним у истраживању, те је

изведен коначан закључак у односу на хипотезу о удруженом значају школске климе и просоцијалног понашања за безбедност у школи. На крају, пружен је увид у списак коришћених референци и дат је преглед прилога који се односе на упитнике коришћене у истраживању.

2.4. Резултати и научни допринос

Резултати истраживања су показали да су концепти школске климе, просоцијалног понашања и безбедности у школи јасно раздвојене појаве када се операционално дефинишу и испитују техникама самоописа. Кандидаткиња је успела, захваљујући примени методе експертске анализе тврдњи упитника, да формира и психометријски потврди вредност добијених техника за испитивање варијабли истраживања. Као подваријабле школске климе издвојиле су се Подршка наставника и школе, Ученичко залагање и интеракције, и Строгост дисциплине. Као подваријабле просоцијалног понашања разликују се Просоцијално понашање и Асоцијално понашање. Као подваријабле безбедности у школи издвојиле су се Насилно понашање, Небезбедна школска средина, Виктимизација и Кршење норми. Применом метода мултиваријантне статистике кандидаткиња је потврдила да су варијабле истраживања повезане тако што позитивна школска клима и изражено просоцијално понашање доприносе већој безбедности у школи и на тај начин потврдила полазну хипотезу истраживања. Разликовање просоцијалног и асоцијалног понашања се показало значајним, јер је потврђено да се ради о одвојеним појавама и да поједине групе ученика имају релативно израженије асоцијално понашање и поред израженог просоцијалног понашања. Такође је интересантан налаз да се изражена виктимизација среће код групе ученика која је склона насилном понашању.

Имајући у виду добијене налазе, ово истраживање је омогућило допуну досадашњих сазнања о факторима који су повезани са питањем безбедности у школи. Прецизније, истраживањем структуре и међусобне повезаности димензија конструктора школске климе, просоцијалног понашања и безбедности у школи пружен је допринос подробнијем разумевању испитиваних појава и целовитијем сагледавању релација између безбедности у школи, просоцијалног понашања и школске климе. Истраживањем је омогућено је да се сагледају васпитно'-образовни и педагошко-психолошки чиниоци безбедности у школи. Значај добијених налаза огледа се у усмеравању пажње на важност промовисања позитивних интеракција међу актерима школског живота, којима се подстиче како ученичко залагање, тако и просоцијално понашање ученика, а чиме се, коначно, јача позитивна школска клима и доприноси безбедности школске средине. У том погледу се указује на значајну улогу наставника за превентивно деловање које се може остварити путем разлучитих активности (нпр. подучавање о начинима решавања конфликта, развој социо-емоционалних компетенција и слично), као и на значајну улогу директора у креирању позитивних интеракција међу запосленима и климе на нивоу целе школе.

3. Закључак

На основу увида у докторску дисертацију кандидаткиње Виолете М. Тадић под насловом „Школска клима и просоцијално понашање као фактори безбедности у средњим школама“ Комисија констатује да је тема актуелна и релевантна, те да истраживање представља значајан допринос у разумевању међусобних релација између школске климе, просоцијалног понашања и безбедности у школи и има значајне теоријске и емпиријске импликације у оквиру наука из домена студија безбедности и других сродних дисциплина. Тема је обрађена на адекватан и методолошки утемељен начин. Имајући у виду квалитет, значај, добијене налазе и допринос дисертације, као и способност кандидаткиње да самостално, на методолошки адекватан начин постави и спроведе истраживање, Комисија једногласно даје позитивну оцену докторске дисертације и Наставно-научном већу Факултета безбедности Универзитета у Београду

ПРЕДЛАЖЕ

да прихвати позитивну оцену докторске дисертације кандидаткиње Виолете М. Тадић под насловом „Школска клима и просоцијално понашање као фактори безбедности у средњим школама“ и одобри њену јавну одбрану

У Београду, 07.04.2023.

Чланови комисије:

Проф. др Љубинка Катић

Факултет безбедности Универзитета у Београду

Проф. др Бранко Ромчевић

Факултет безбедности Универзитета у Београду

др Марина Ковачевић Лепојевић, научни сарадник

Институт за педагошка истраживања у Београду